

Giãjo há»™i mĩc á»c hĩmĩc trai gĩi Á»á»c á»Y cá°nh nhau trong Á»ám há»™i

Á»ng gĩp cá»sa Hĩ Tĩng Long
08/08/2017

Giĩ mã tác hĩm trai
gĩi á»c ß cá°nh nhau trong ěm hĩi

*Hĩ

Tĩng Long

Trong mũt sĩ Iĩ hĩi ß

miĩn B̄c v«n tĩn tĩi nhĩng nghi thĩc diĩn x°ũng
khĩ kĩ lĩ và bí ©n. Nhiĩu nhĩ nghiĩn cĩu gĩi ó là
tĩc hĩm . Hiçn cĩ rĩt nhiĩu tĩc hĩm trong mũt
sĩ Iĩ hĩi khiçn ng°Yĩ ta& bĩng hoĩng vì bĩt ngYĩ.

Tĩt

ĩn cho trai gĩi ěm nhau& trong ěm hĩi

PGS.

TS Bĩ Xuĩn Thĩng - Viçn V n hoĩ nghç thu-t Viçt Nam
chia s» rĩng, mũt Iĩ hĩi truyĩn thĩng bao gĩY cĩng
cĩ hai phĩn: Iĩ và hĩi.

Phĩn

Iĩ th°Yng diĩn ra tr°ũc ho-c trong ngĩi chính hĩi vĩi
rĩt nhiĩu nghi thĩc: Iĩ r°ũc n°ũc, Iĩ mũc dĩc, Iĩ
tĩ gia quĩn, Iĩ r°ũc, Iĩ ĩi tĩ, Iĩ tĩc trĩc (dĩng
h°ĩng), Iĩ hĩm (thĩ hiçn cĩc trĩ diĩn), Iĩ tĩ tĩch
(hoĩ mã)...

Trong

nhĩng Iĩ hĩi cĩ x°a, sau phĩn tĩ yçt s½ cĩ nghi
thĩc tĩc hĩm . Tĩc hĩm là mũt hĩnh thĩc diĩn
x°ũng tĩn tĩi d°ũi dĩng nghi Iĩ nhĩm tĩi hiçn lĩi
nhĩng nĩt riĩng, -c tr°ng, th-m chí là sĩ thĩch cĩa
vĩ thĩn lĩnh á»c tĩn thYĩ. Tĩc hĩm th°Yng diĩn
vĩo gĩY thĩng và nhĩng ng°Yĩ tham gia là cĩc cĩ cao
niĩn ĩi dĩçn nĩi bĩ cũng Óng.

"Tĩc

hĩm" -m nĩt tĩn ng°ĩng phĩn thĩc ß Iĩ hĩi

"Lĩnh tĩnh tĩnh phĩc" ß Phĩ Thĩ. çnh: TL.

Theo

PGS. TS Bĩ Xuĩn Thĩng, cĩc Iĩ hĩi cĩ tĩc hĩm mĩnh
chĩng cho sĩ sĩng tĩo cĩa dĩn gian rĩt a dĩng và
phĩng phĩ. Iĩ hĩi cĩ tĩc hĩm th°Yng là nhĩng Iĩ
hĩi cĩ x°a. Trĩn thĩc tĩ, Iĩ hĩi cĩ tĩc hĩm
hiçn nay çm trĩn şu ngĩn tay. Và dĩĩ vĩo cĩc tĩc
hĩm mà nhiĩu ng°Yĩ ã tĩm ra á»c chç thĩ cĩa
Iĩ hĩi ho-c nguĩn gĩc cĩa vĩ thĩn hoĩng lĩng.

Trong

hĩi lĩng Gĩng bao gĩY cĩng tĩi hiçn sĩ tĩch õng hiçu
cY (á»c xem là hiçn thĩn cĩa Gĩng), phĩt cY á
tĩng ba chiçc bĩt úp trĩn ba chiçc chiçu. Ba chiçc bĩt
biĩu t°ĩng cho Oĩ nĩi và cĩnh Óng, thĩ hiçn sĩc
mĩnh vĩ ěch cĩa Gĩng tr°ũc k» thĩ. Diĩn x°ũng
chĩy cY trong Iĩ hĩi lĩng Trĩĩ Khĩc nhĩm tĩi hiçn
lĩ sĩ tĩch Phĩng H°ng luyçn quĩn chu©n bĩĩ áĩh vĩo
thĩn ĩi La&

PGS

Thĩng kĩ, ngĩi x°a, trong ěm rĩ hĩi diĩn ra ß nhiĩu
Iĩ hĩi cĩa cĩc lĩng ß miĩn B̄c nh°: Lĩng Lĩng La (Hĩ
Tĩ); Ngĩ Xĩ, Ngĩ Hoĩng, lĩng Nĩm (B̄c Nĩnh); õng Yĩn,

an Nhiã»m (B c Giang); Duyên Tã»c (Thái Bình); V n Tr»ng (Phú Thĩ)& th»Ýng có tác hèm , khi t»t èn, nam nữ có thã» trêu ngh'ỏ nhau, ùa nghỄch mang tính tình dã»c, th-m chí có thã» quan hç»t tình dã»c& Theo quan niç»m dân gian, hÙi làng n m nào không thĩ»c hiç»n tác hèm này s½ sinh ra rợi ro, dỄch bç»nh và mùa màng th»t bát. Tác

giỄ Lê V n Kó trong cuñ»n Lã hÙi nông nghiç»p Viç»t Nam (xuýt bỄn 2002) cing tề»ng Á c-p ç»n tác hèm ánh bç»t (có sách gĩi là ánh biç»t) cç»a Iã hÙi làng La CỄ ß xé oài (Hà NÙi ngày nay) r±ng: Trong lúc t»t èn »y, mÙt sñ ng»Ýi thì sang sân bên kia theo oàn s n hỒ, mÙt sñ ng»Ýi khác ngỒi lị tị chx muñ»n làm gì thì làm. Gĩi là s n hỒ nh»ng nam nữ i tìm uỒi nhau, ai b»t »ãc ai cing m-c& Theo tác Iç»c cỒ truyã»n, nam nữ ân ái vÙi nhau trong êm rã ám »y mà trót có thai thì làng không b»t tÙi, ng»ãc lị hĩ còn cho là may, là s½ làm n phát ã»t, mùa màng càng t»j tñ»t vì sinh lĩ»c truyã»n xuñ»ng »t ai r»t nhiã»u .

Tác hèm »ãc thã» hiç»n d»Ùi nhiã»u hình théc khác nhau Tác

hèm chêm lẫn ß hÙi làng Ném Th»ã»ng liên quan ç»n hành Ùng chêm lẫn cç»a thành hoàng (Lý Công), vñ»n là mÙt t»Ùng c»Ùp khét tịç»ng. Tác hèm uỒi lẫn trong Iã hÙi làng Ngô Xá (Gia Lâm - Hà NÙi), tái hiç»n viç»c thành hoàng là mÙt ng»Ýi lái lẫn vì uỒi lẫn mà rị xuñ»ng ao bỄ chã»t. Ngoài ra. tác hèm liên quan ç»n thành hoàng là mÙt tên n trÙm, n c»Ùp& còn quan sát th»y ß mÙt sñ làng CÙng Khê (Thái Bình), Tích S;»n (V)nh Phúc), Kh»c Kĩç»m (Võ Giàng - B»c Ninh)&

"Tác hèm" c»Ùp sinh thĩ»c khí trong mÙt Iã hÙi ß miã»n B»c. ç»nh: TL.

Khi tôi làm vã» Iã hÙi ình CỄ cç»a 5 làng Tích S;»n ß V)nh Phúc phát hiç»n ra mÙt iã»u thú vỄ ó là 5 ông thành hoàng cç»a làng thĩ»c ch»t là 5 ông i c»Ùp lẫn. Nhà nghiên cêu v n hoá Toan Ánh khi viç»t vã» thành hoàng cç»a làng này v«n viç»t là 5 ông c»Ùp lẫn. Nh»ng bây giÝ khi tôi ç»n ó thì lí lỄch ã »ãc thay Õi. Bây giÝ 5 vỄ thành hoàng là 5 vỄ s;»n th»n giúp ngài Tr»n H»ng jo ánh gi-c Nguyên - Mông. Tuy nhiên, dân gian thì không thay Õi, v«n diã»n lị nghi théc g»n liã»n vÙi 5 ông thành hoàng.

Khi tôi phã»c dñ»ng Iã hÙi này thì ng»Ýi không nhÙ nÕi diã»n x»Ùng c»Ùp con lẫn en nh» thç» nào. Tôi may m»n g-p »ãc mÙt cả già 90 tuỒi. Chính cả ã» d;»y cho tôi cách làm quì Á nhñ»t mÙt con lẫn en mà chỄ c»s»n ã»p mÙt cái là nó bung ra và mình òm lẫn ch;»y i luôn »ãc. Con lẫn ó sau ó »ãc cúng sñ»ng, x» sñ»ng và chia luôn cho míi ng»Ýi. Téc là tác hèm này phỄng ph»t mùi c»Ùp lẫn ã» nh»c nh;» lị thÝi xa x»a, ông thánh l-p làng là c»Ùp lẫn. Chúng ta bây giÝ th»y thánh l-p làng là nhĩ»ng ông c»Ùp, n mà, n trÙm, g»p phân& thì buỒn c»Ýi nh»ng thĩ»c tç» là thÝi mông muÙi phỄi c»Ùp nhau mÙi có làng. Viç»c ng»Ýi ta diã»n x»Ùng lị là ã» t»ß»ng nhÙ nhĩ»ng công lao cç»a vỄ th»n ã» l-p làng, ã» bỄo trã» cho làng nh» thç» nào , PGS Th»ng Kã».

Theo

PGS Thng, tác hèm òác thã hiÇn đ°Ui nhiÁu hình théc khác nhau.

Ngoài

ra, tác hèm gñ lián vUi tín ng°áng phÓn thñc trong mÙt sñ IÁ hUi ß mián Bc hiÇn cing ã có nhiÁu thay Õi. Bên c;nh IÁ hUi Linh tinh tình phíc ß Té Xã, LÁ hUi Trò Trám (Phú Thí) là còn giì tác hèm gñ nh° nguyên v¹n thì l; có nhiÁu IÁ hUi ã biçn tËu i. Ch³ng h;ñ, trong IÁ hUi làng éc Bác (L-p Th;ch V)nh Phúc) dián ra tẽ mÓng 1 çn mÓng 4 tháng Hai hàng n m, ng°Yi dân tÕ chéc IÁ r°Úc v-t thiêng r† trang trính vào tr°Úc êm dián ra chính hUi. Trong êm r°Úc, àn òng r°Úc v-t thÝ là cây g-y vông tẽ miçu, àn bà r°Úc v-t thÝ là mo cau tẽ Án vÁ ình làng. Trên òYng g-p nhau, hai bên chào hñ b±ng cách cho g-y vông và mo cau ch;ñ vào nhau nhiÁu lşn ã cşu sñ may mñ.

VUi

quan niÇm, sinh thñc khí là nhing v-t linh thiêng, em l; may mñ mà ai cing mong có òác v-t thiêng, ng°Yi dân ã tÕ chéc nhing cuÙc thi c°Úp sinh thñc khí mÙt cách công khai. Nghi IÁ c°Úp sinh thñc khí hiÇn nay còn xu† hiÇn trong r† nhiÁu hUi làng, nh°ng ã biçn t°Úng sang các hình théc khác nh°: c°Úp kén, c°Úp cây bông, c°Úp dò... Ch³ng h;ñ, IÁ hUi Gia Thanh, huyÇn Phù Ninh, tËnh Phú Thí vUi tác c°Úp dò òác tÕ chéc vào ngày mùng 2 tháng Giêng hàng n m. Vào ngày IÁ, làng mß tiÇc bánh ch°ng, bánh giày Á tç thşn, sau ó tiçn hành nghi IÁ c°Úp dò - mÙt tác hèm cçạ làng mà kó hUi nào cing phËi có. Míi ng°Yi la hét, xô ©y, tranh c°Úp dò mÙt cách quyçt liÇt.